

SOSYOLOGCA

OCAK-ARALIK 2017

CİLT:7 SAYI:13-14

ISSN: 2146-5207

ORHAN PAMUK'UN KAFAMDA BİR TUHAFLIK ADLI ROMANINDA GECEKONDULAŞMA VE TOPLUMSAL MÜCADELELER

Sedat KARAL

Özet: Orhan Pamuk'un 2014 yılında yayınlanan 'Kafamda Bir Tuhaflık' romanı, İstanbul'daki gecekonduları Duttepe ve Kültepe gibi iki kurgusal gecekondu üzerinden ele alan edebi eserlerden biridir. Pamuk'un 'Kafamda Bir Tuhaflık' adlı eserini hem edebiyat sosyolojisi hem de kent sosyolojisi açısından inceleyecek olan bu makale, gecekondulaşma sürecini ve Alevi-Sünni, Kürt-Türk, sağcı-solcu gibi etnik, dini ve ideolojik çatışmaları inceleyecektir.

Anahtar Kelimeler: 'Kafamda Bir Tuhaflık', Orhan Pamuk, İstanbul, Duttepe, Kültepe.

SQUATTING AND SOCIAL STRUGGLES IN THE NOVEL NAMED A STRANGENESS IN MY MIND OF ORHAN PAMUK

Sedat KARAL

Abstract: Orhan Pamuk's novel, 'A Strangeness in My Mind', published in 2014, is one of the literary works that deals with the slums in Istanbul through two fictional slums such as Duttepe and Kültepe. This article, which will examine Pamuk's work called 'A Strangeness in My Mind' in terms of both literary sociology and urban sociology, will examine the process of slum settlement and ethnic, religious and ideological conflicts such as Alevi-Sunni, Kurdish-Turkish, rightist-leftist.

Keywords: A Strangeness in My Mind, Orhan Pamuk, Istanbul, Duttepe, Kültepe.

ORHAN PAMUK'UN KAFAMDA BİR TUHAFLIK ADLI ROMANINDA GECEKONDULAŞMA VE TOPLUMSAL MÜCADELELER

Sedat KARAL

Giriş

Türkiye’de 1950’li yılların siyasi atmosferinin yarattığı siyasal ve ekonomik değişiklikler beraberinde bir takım toplumsal sonuçlar doğurmuştur. Bu sonuçların en önemlilerinden biri de uzun süre Türkiye gündemini meşgul eden ve 1950’li yıllarda başlayan kitlesel göçün doğrudan bir sonucu olarak, özellikle de İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde ortaya çıkan “gecekondulaşma”dır. Gecekondulaşma olgusunun görünürlük kazanması, gecekondulaşmanın kent hayatına kültürel, siyasal, ekonomik olarak ne tür etkileri olduğuna yönelik araştırmaların yapılmasına neden olmuştur.¹ Yoğun kitlesel göçe bağlı olarak ortaya çıkan gecekondu mahalleleri zamanla kendi içlerinde homojen bir nüfus yaratmış ve bu Sema Erder’in deyişiyle “kentsel gerilime” (Erder, 2002) neden olmuştur. Gecekondu mahallelerinin kültürel, dinsel, ideolojik farklılıklara göre bölünmesi zaman zaman gecekonducularla devlet güçleri, zaman zaman da gecekondu mahallelerinin kendi aralarında mücadelesine dönüşmüş, bu mücadeleler de kent politikasını etkilemiş ve gecekonducularla ilgili çeşitli yasalar çıkarılmıştır.

¹ Bu konuda Şükrü Aslan’ın gecekonducularla dönemin devlet güçleri arasındaki çatışmaları anlatan *1 Mayıs Mahallesi: 1980 Öncesi Toplumsal Mücadeleler ve Kent*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016 çalışmasına; Tansı Şenyapılı’nın Ankara’da barakalaşma ile başlayan ve daha sonra gecekondulaşmaya evrilen süreci ele aldığı “*Baraka*”dan *Gecekonduya*, Ankara’da *Kentsel Mekânın Dönüşümü: 1923-1960*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016 çalışmasına; Sema Erder’in İstanbul’un Pendik ilçesinde saha araştırmasına dayanan *Kentsel Gerilim*, Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı Yayınları, Ankara, 2002 çalışmasına; İlhan Tekeli’nin Türkiye’de yaşanan göçleri ve bu göçlerin etkilerini kaleme aldığı yazılarından derlenen *Göç ve Ötesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010 eserine; Orhan Türkoğlu’nun *Gecekondu ve İnsan: İstanbul Varoş Kültürü*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2015 adlı çalışmasına ve Mike Davis’in *Gecekondu Gezegeni*, Çev. Gürol Koca, Metis Yayınları, İstanbul, 2016 eserine bakılabilir.

Gecekondukların toplumsal bir sorun olarak algılanmasından sonra gecekonduklarda yaşayan insanların hayatları da merak edilmiş ve gecekondu insanının yaşam tarzı, gündelik pratikleri ve ideolojik tutumu, çeşitli edebi yazarlar tarafından kaleme alınmıştır.² Orhan Pamuk'un 2014 yılında yayımlanan romanı *Kafamda Bir Tuhaflık* da Duttepe-Kültepe gibi iki kurgu gecekondu mahallesi üzerinden İstanbul'daki gecekondulaşma sürecini konu edinen edebi bir yapıtlardan biridir. Pamuk'un *Kafamda Bir Tuhaflık* adlı eserini hem edebiyat sosyolojisi hem de kent sosyolojisi açısından ele alacak olan bu makale, eserde işlenen gecekondulaşma süreci ve Alevi-Sünni, Kürt-Türk, sağcı-solcu gibi etnik, dinsel ve ideolojik çatışmaları inceleyecektir.

Edebiyat, Yazar ve Toplum

Edebiyat toplumların ve bireylerin yaşanmışlıklarını/tecrübelerini, duygu ve düşüncelerini, dönemsel olarak karşılaştıkları sorunlarını, mutluluklarını, sevinçlerini, gelecek tasavvurlarını vb. şimdiye ve geleceğe taşıyan aygıtlardan biridir. Dolayısıyla edebiyat geniş anlamda bir hafızadır. Bu hafıza, kendisini oluşturan toplumun dinamiklerini birebir yansıtmaya da o toplum hakkında belirli birtakım bilgiler sunmada sosyoloji için başvurulan kaynaklardan biridir. Sosyoloji kendisine kaynak olarak aldığı edebiyat metninde toplumsal olay ve olguları çözümler ve bu metinlerin yazıldığı dönemlerle ilgili tarihsel olarak değilse bile "zihni" bir takım izler arar. Şerif Mardin'in Osmanlı modernleşmesini erken dönem Türk romanlarından okuduğu "Tanzimat'tan Sonra Aşırı Batılılaşma"³ makalesi buna örnek olarak gösterilebilir. Mardin bu makalede Rezaizade Mahmut Ekrem'in (1847-1914) *Araba Sevdası* (1898) adlı romanının başkahramanı olan Bihruz Bey tiplemesinin zihni çözümlemesine girişmiş ve Bihruz Bey tiplemesinin Osmanlı toplumunda nasıl bir "zihniyeti" temsil ettiğini ve bu zihniyete karşı Osmanlı toplumu ve aydınının tutumunu açıklamaya çalışmıştır.

Sosyolojik analizlerin edebi metinler üzerinden yapılması ve edebiyatın sosyoloji için inceleme nesnesi olarak ele alınması, edebiyatın amacının toplumsallık değil sanatsallık olduğunu savunan kişilerce eleştirilebilir. Bu eleştiri edebiyatın sadece sanatsallık değil, hem sanatsallık hem de toplumsallık barındırdığı söylenerek karşılanabilir. Çünkü edebiyat bir şeyi güzel anlatma sanatı olduğu kadar anlatılan şeyin ne olduğu ile de ilgidir. Anlatılan şeyin

² Bkz. Latife Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013; Haldun Taner, *Keşanlı Ali Destanı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015; Ayten Kaya, *Arıza Babasının Çatlak Kızları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.

³ Bkz. Şerif Mardin, "Tanzimat'tan Sonra Aşırı Batılılaşma", *Türk Modernleşmesi* içinde, Der. Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

ne olduğu ister istemez toplumsallık barındıracaktır.

Açıktır ki, sosyoloji, toplumsal bir varlık olan insanın, makro ve mikro çevresiyle başlattığı ilişkinin boyutlarını ele alır ve bunu kurum, süreç, değişim ve toplumun devamı dolayımında işler. Bütün bu alanlara ilgi benzer bir şekilde edebiyatta da bulunmaktadır; çünkü “edebiyat da en başta insanın topluma uyumu ve onu değiştirme isteği bağlamında insanın toplumsal dünyasıyla ilgilendirir.” (Alver, 2004: 16).

Eagleton'ın da dediği gibi her yazar içinde yaşadığı toplumun “genel ideolojisine” özyaşamöyküsel olarak yani “*sınıf, dil, cinsiyet, milliyet, din, coğrafi bölge vb. gibi bir dizi ayrı etkence üst belirlenen bir katılım tarzı*” ile eklemlenir (Eagleton, 2015: 65). Bu eklemlenmiş yazarın ideolojisini de belirler ve yazar ürettiği eseri bu ideoloji bağlamında düzenler, kurar ve şekillendirir. Bu makalede incelenecek olan “Kafamda Bir Tuhafılık” adlı romanın (ve daha birçok eserin) yazarı olan Orhan Pamuk bizzat İstanbullu olup, romanlarında İstanbul'u ele almasıyla ünlüdür. Pamuk'un romanlarında/yazılarında İstanbul'u kaleme alması yazarın içinde boy verdiği toplumun değerlerinden beslendiğinin kanıtı olarak gösterilebilir.

Ekrem Işın, Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962) için şöyle yazar:

Tanpınar'a gelinceye kadar Türk romanında şehir, bir dekordan ibarettir. Kimi zaman kaba hatlı bir eskiz olmanın ötesinde özellik taşımayan bu dekor, yalnızca romandaki olayların geçtiği toplumsal mekânı belirlemek gibi edilgen bir işlevi üstlenmiştir. Burada şehir yalnızca bir isim, sahnenin gerisinde bir silüettir. Klasik romanın zaman ve mekân birliği için düşünülmüş bu dekor-şehir anlayışı, Huzur'da yerini mekânın yaşayan kimliğine bırakır. (Işın, 2005: 103-104)

Işın'ın, Tanpınar'ın romanlarında İstanbul'u ele alışıyla ilgili yukarıdaki yazdıkları Pamuk için de söylenebilir. Pamuk da Tanpınar gibi İstanbul'u romanlarında bir salt dekor olarak değil değişen/dönüşen, barındırdığı insanı değiştiren/dönüştüren, bir kimliği olan dolasıyla da soluk alan bir canlı gibi betimler. İlerleyen sayfalarda inceleneceği gibi “Kafamda Bir Tuhafılık” yüzünü İstanbul'un ötekilerine yani gecekondulu insanına, Alevilere, Kürtlere, kadınlara, seyyar satıcılara çeviren bir romandır. Sosyolojik veri toplanarak⁴ hazırlanan bu roman gecekondulaşma ve kentsel mücadeleleri ele alması bakımından da edebiyat sosyolojisi ve kent sosyolojisi için başvurulacak edebi kaynaklardan biridir.

⁴ “Kafamda Bir Tuhafılık” adlı romanın yazılış sürecini Orhan Pamuk'tan dinlemek/izlemek için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=h1c-23BQe-8> erişim tarihi; 24.07.2017.

Türkiye’de Gecekondulaşma ve Toplumsal Mücadeleler

1923 yılında kurulan, Batılılaşma ve uluslaşma sürecini hızlı bir şekilde gerçekleştirmeye çalışan Türkiye Cumhuriyeti, Batılılaşmanın ve uluslaşmanın yolunun sanayileşmeden geçtiğine inanmış, nüfusun çoğunluğunun kırlarda ikamet etmesine rağmen sanayi yatırımlarına öncelik vermiş ve büyümekte olan yeni sanayi şirketlerine vergi muafiyeti sağlayan Teşvik-i Sanayi Kanunu’nu 1927 yılında meclisten geçirmiştir (Zürcher, 2015: 289). Milli bir devlet yaratmanın milli bir ekonomiden geçtiğine inanılan bu dönemde, 1923 yılının Şubat ayında İzmir’de toplanan Birinci İktisat Kongresi’nde “*yerel sanayinin korunması istenmiş*” ve devletçilik ilkesi “*Cumhuriyet Halk Fıkrası’nın 1931 yılındaki kongresinde (...) resmen yeni ekonomi siyaseti ve Kemalist ideolojinin temel dayanaklarından biri olarak kabul edilmiştir*” (Zürcher, 2015: 291). 1946 yılında kurulan ve 1950 seçimlerinde iktidara gelen Demokrat Parti hükümeti devletçilik ilkesinden ziyade daha liberal bir ekonomi politik ilkesi benimseyip Amerikancı bir yönelimde bulunmuş ve CHP’nin sanayileşme politikalarının aksine daha çok tarımda gelişmeyi ve verimliliği artırmaya yönelik politikalar yürütmüştür (Zürcher, 2015: 327). Yine bu dönemde Marshall yardımının alınması ve alınan bu yardımın tarımsal mallar ve makineler için harcanması köylerde ihtiyaç fazlası emeğin ortaya çıkmasına neden olmuş, bu da köyden kente göç gibi sosyolojik bir gerçekliği doğurmuştur.

Köyden kente göçün neticesinde büyük kentlerde gecekondulaşma olgusu ortaya çıkmıştır. Gecekondu kavramı, Türkiye’nin muhtelif yerlerinden Ankara, İstanbul ve İzmir vb. şehirlere göç edenlerin barınma sorunlarını kendi imkânlarıyla gidermek için hazine arazisi üzerine bir gecede izinsiz yaptıkları kaçak yapılardan türetilmiştir. İlk etapta bir gecede yapılan ve içine girilecek hale gelen gecekondu, gecekondu sakini için yeterlidir; çünkü gecekonduyu yapmasının temel nedeni ekonomik yetersizliğidir. Köyden kente göç ile gelen kesimin yoksulluğu göz önünde bulundurulsa bu davranış anlamlı görülebilir. Çünkü kentteki barınma sorunu daha çok dezavantajlı grupların aleyhinedir. Göçmenlerin kentte yeni bir arsa satın almaları, satın alınan bu arsa üzerine planlı programları ev yapmaları maliyeti yükselteceğinden, maliyeti düşük ve yapımı daha pratik olan gecekonduları tercih etmelerine neden olmuştur (Tekeli, 2010: 100). “Kaçak yapı” olarak adlandırılan gecekonduların yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalıp, yıkılan gecekondundan minimum zarar edilmesi de göz önünde bulundurulmuş ve ortaya iyi bir alt yapısı olmayan derme çatma yapılar çıkmıştır. Gecekondu bu anlamda daha çok alt gelir grupların tercih ettiği, “kent hukuku dışında gelişen” (Erder, 2002) yerleşim yerleri olarak ortaya çıkmıştır.

Gecekondulaşmanın kent hukuku dışında gelişmesi beraberinde bir takım sorunları da getirmiştir. Gecekondularda yaşayan halkların desteğini

kazanmak isteyen çeşitli siyasi görüşlere sahip fraksiyonlar, çevrilen arazi-den kâr etmek isteyen arsa spekülâtorleri, daha fazla arazi çevirmek isteyen ve çevirdikleri bu arazileri kendilerinden sonra gelen gecekonduculara maliyetinin üstünde satmak isteyen ilk nesil gecekonducular kentte yeni bir hareketliliğe neden olmuşlardır. Bu hareketlilik yer yer gecekondularla devlet güçleri arasında çıkan çatışmalarda, yer yer de etnik, dinsel ve siyasal anlamda karşıt görüşlü gecekondular mahalleri arasında cereyan eden olaylarda dışa vurulmuş ve bu dışa vurumlar kentteki gerilimi ve mücadeleyi artırıcı bir rol oynamıştır. Özellikle de 1970'li yıllar Türkiye'de toplumsal mücadelelerin yoğun olarak yaşandığı yıllar olmuştur. İlerde roman çözümlemesi yaparken de görüleceği gibi 1970'li yıllarda siyasal çatışmalar gecekondulara da sıçramış ve kendisini var etmek isteyen çeşitli siyasi gruplar gecekondularda örgütlenmeye başlamışlardır. *Kafamda Bir Tuhaflık* adlı romanda ele alınan toplumsal mücadeleler de daha çok gecekondular mahallelerinde cereyan eden Alevi-Sünni, Kürt-Türk, Marksist-Ülkücü ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan sağ-sol çatışması bağlamında ele alınmıştır.

Bir Kent Sosyoloji Okuması: Kafamda Bir Tuhaflık

1950'li yıllar, genelde Türkiye için özelde ise başta İstanbul olmak üzere büyük kentler için bir kırılma noktası oluşturmuştur. Marshall Planı'nın uygulanması, çok partili hayata geçiş ve bunun sonucunda DP'nin iktidara gelmesi Türkiye için sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik anlamda birçok değişimlere neden olmuştur. Bu değişimlerin romana yansımaları ise romanın ana kahramanı Mevlut Karataş'ın hayatı ve onun yakın çevresi üzerinden ele alınmıştır.

Mevlut, Türkiye'nin farklı yerlerinden İstanbul'a göç eden milyonlarca insandan sadece biridir. Onun İstanbul'a göçle ilişkisi, tıpkı diğer göçmenler gibi bir akrabası yani babası tarafından İstanbul'a götürülmesiyle alakalıdır. Mevlut'un babası Mustafa Efendi, "*Konya'nın Beyşehir kazasının Cennetpınar köyünde*" (Pamuk, 2014: 45) yaşayan ailesinin geçimini sürdürmek için İstanbul'da yoğurt satan biridir. Mustafa Efendi, İstanbul'a göç ile giden ve yazları ailesinin yanına dönen biri olmasına rağmen İstanbul'daki yaşantısı Kültepe ve Duttepe'deki gecekondularda geçmektedir. Duttepe, genel olarak Konyalıların yaşadığı, muhafazakâr ve sessiz bir yer olarak tanımlanırken; Kültepe, Alevilerin, Kürtlerin, sol görüşlü insanların yaşadığı yer olarak tanıtılmıştır.

Duttepeler ve Kültepelilerin yüzde doksan dokuzu Ramazan'da resmen oruç tutuyordu. Ama Kültepe'de Ramazan'da gerçekten oruç tutanların oranı yüzde yetmişten fazla değildi. Çünkü Kültepe'de Bingöl, Dersim, Sivas, Erzin-can civarından 1960'ların sonunda gelmiş Aleviler de yaşıyordu... Kültepe'de, Duttepe'de olduğundan çok daha fazla Kürt vardı... (Pamuk, 2014: 103)

Duttepe ve Kültepe örnekleri üzerinden okuyabileceğimiz gecekondulaş-

ma sürecini, Babasının Mevlut'a, İstanbul'un tepelerini göstermesi üzerinden değerlendirebiliriz. Mevlut'un babası Mustafa Efendi, kentteki hayatın zorluklarından bahsederken aynı zamanda gecekondulaşma süreci ve gecekondulardaki alt yapı sorununa da değinmektedir.

Bizim buradaki hayatımızın ne çetin geçtiğini anlasın diye Kültepe ve karşıdaki Duttepe hariç diğer tepelerin hiçbirinde hâlâ resmen elektrik olmadığını anlattım oğluma. Amcasıyla altı yıl önce biz buralara ilk geldiğimizde hiçbir yerde elektrik, su, lağım tesisatı olmadığını söyledim... "Altı yıl önce biz amcanla buralara geldiğimizde bütün bu tepeler bomboştu!" dedim. Buralara uzaklardan göç edip yerleşen garibanların derdinin şehirde iş bulmak ve orada yaşamak olduğunu, bu yüzden sabahları herkesten önce şehre koşmak için herkesin evini yola en yakın yerlere, yani tepelerin alt kısmına yaptığını ve böylece tepelerin neredeyse gözle görülebilir bir hızla aşağıdan doğru nasıl büyüdüğünü izah ettim. (Pamuk, 2014: 56)

Bomboş tepelerin zamanla gecekondularla dolması ve gecekonduların neden aşağıdan yukarıya doğru yapıldığına ilişkin yazılan bu pasaj bize, gecekondu mahallelerinin "şekilsel okumasına" götürecektir. Bu pasaja göre göçle İstanbul'a gelen ve kentteki imkânlardan faydalanmak isteyen kişilerin yaptıkları ilk iş gecekonduyu yapmak değil, gecekonduyu yola yakın bir yere yapmaktır. Çünkü yol "kente" akar. Yola yakın olmak, hem zamandan, hem maddiyattan tasarruf etmek, hem de gecekondu alanlarının sonradan ekonomik anlamda değerlenmesi ihtimalinin olması demektir.

Sema Erder gecekondulaşmanın "kent hukuku dışında" geliştiğini söylerken (Erder, 2002), İlhan Tekeli gecekondulaşmanın "modern meşruiyet kalıplarına" (Tekeli, 2010: 55) uymadığını söylemiştir. Aşağıda yapacağımız alıntı bu durumu edebi anlamda destekler niteliktedir.

Tıpkı Kültepe'de olduğu gibi Duttepe'de de kimsenin arsasının tapusu yoktu. Boş bir araziye ev yapan girişken kişi, evinin çevresine bir iki kavak ve söğüt ağacı diktikten, sınırları belirleyecek ilk duvarın ilk taşlarını yerleştirdikten sonra, muhtara gidip para verip bu arazideki evi, ağaçları kendi diktiğine ilişkin bir kâğıt alırdı. Kâğıtlarda, tıpkı Tapu Kadastro Müdürlüğü'nden verilmiş gerçek tapularda olduğu gibi, muhtarın kendi eliyle, cetvel kullanarak çizdiği bir de ilkel kroki olurdu... Ayrıca muhtardan bir arazinin kendi arazisi olduğuna ilişkin bir kâğıt alan kişi, arsasını başkasına satabilirdi... Herhangi bir tepede bir arsayı "benim" diye çeviren kişi, akıllıysa ilk fırsatta bir gecede ailesinin, eşinin, eş dostun yardımıyla oraya dört duvar çekip, hemen içine girip yaşamaya başlamalıydı ki ertesi gün yıkıcılar evine dokunamasın. (Pamuk, 2014: 61)

Tapusuz araziye ev yapmak ve bu arazi üzerinde gecekondu inşa edip hak iddia etmek gecekondulaşma süreci içerisinde gelişen ilk evredir. Yukarıda ki alıntı da okunabileceği gibi gecekondulaşmayı gecekondulaşma yapan işte bu "kent hukuku dışında" gelişmesi olmuştur. Bir gecede dikilen ve "içine giri-

lebilecek kadar" olan gecekondulara modern bir ev görünümü kazandırmak zordur. Çünkü modern bir ev inşa etmek hem süre hem de maliyet isteyen bir durumdur. Oysa gecekondulaşma tam da bu maliyete karşı gelişen bir durum olarak ortaya çıkmıştır. İlk nesil gecekonducular, kırdaki emeği değersizleşen, dolasıyla hayatlarını şehirde kazanmaya çalışan yoksul gruplardan oluşmaktaydı. Bu da göçmenlerin yaptıkları gecekonduya modern ev görünümü kazandıramamalarının bir nedenidir. Çünkü yoksul olan göçmenlerin modern meşruiyet kalıpları içerisinde bir arsa satın almaları pek mümkün değildir. Kırdaki yoksulluğun romandaki yansıması ise daha sonra Mevlut'un kayınpederi olacak Abdurrahman Efendi'nin şu cümlelerinde okunabilir.

1950'lerde Gümüşdere, Cennetpınar ve civardaki üç köyde yaşayan bizlerin ekseriyeti, çok fakirdik. Kışları bakkala borçlanır, baharı zor getirirdik. Baharda bazı erkekler inşaatlarda çalışmaya İstanbul'a giderdik. Kimimizin parası olmadığı için Kör Bakkal İstanbul'a otobüs biletimizi de alır, borç defterinin en tepesine yazardı. (Pamuk, 2014: 46)

Yoksulluk kent ile ilişkilendirildiğinde hayli sıkıntılı bir süreçtir. Çünkü kent Simmel'in deyişiyle "*para ekonomisinin*" (Simmel, 2013: 85) hâkim olduğu bir alandır ve para ekonomisinin hâkim olduğu kent içerisinde var olmak kimileri için ister istemez sancılı olabilir. Kente göç eden yoksullar da bu sancılı süreci, devletin planlı bir konut süreci geliştiremediği bir dönemde, gecekondulaşmayla çözüme kavuşturmaya çalışmışlardır. Bu da ortaya yeterli alt yapısı olmayan, derme çatma yapılar ortaya çıkarmıştır.

Orhan Pamuk, Duttepe ve Kültepe gibi iki kurgu mahallenin yapısal özelliklerine roman aracılığıyla değinirken, bu mahallelerde yaşayan grupların gündelik hayatta ki tüketim alışkanlıklarını da ele almaktadır: "*Her iki tepede de en çok tüketilen beş gıda maddesi, sırasıyla, 1. gramajı düşük ekmek, 2. domates (yazları ve sonbaharda), 3. patates, 4. soğan, 5. portakaldı.*" (Pamuk, 2014: 102). Tüketilen gıda maddeleri, gecekondularda yaşayanların ulaşamayacağı ya da seyrek olarak yiyecekleri türden gıda maddeleri değildir. Bu da yukarıda da değindiğimiz gibi köyden kente göç edenlerin yoksulluğuyla alakalı bir durumdur.

İstanbul'un boş tepelerinde hızla yayılan gecekondular, kendi içinde bir ticaret ağı da geliştirmiştir; çünkü gecekondunun yapılacağı malzemeyi kalitesiz de olsa temin etmek gerekir. Bu da o dönemde inşaat malzemelerine olan ihtiyacı artırmıştır.

İstanbul'un yayıldığı boş araziler ise bir büyük inşaat yerine dönüşmüştü. Ev sahibi burjuvalara seslenen plansız şehirleşmeden şikâyet ediyordu, ama kaçak inşaat mutluluğu şehirde de coşkuyla karşılanıyordu. Gecekondularda kullanılan düşük nitelikli kalıplayıp üreten küçük fabrikalar ve çimento, inşaat malzemesi satan dükkânlar karanlığa kadar çalışıyor, tuğla, çimento, kum, ahşap, demir, cam yüklü at arabaları, kamyonetler, minibüsler zillerini, kornalarını

neşeyle çalarak mahalle mahalle tozlu yollarda, yolsuz tepelerde dolaşıyordu. (Pamuk, 2014: 62)

Bu makalede değinmek istenilen bir diğer konu da “kentlilik bilinci”dir. Kentli olmak kentli gibi davranmayı, kent hukukuna uymayı, kentin uyarılarına karşı kayıtsız kalmayı, buna bağlı olarak gündelik hayat pratiklerimizi değiştirmeyi gerektirir. Köyden kente göç eden ve İstanbul’un tepelerini gecekonducularla donatan gecekondu sahipleri, kırdan edindikleri alışkanlıkları kente de taşımış ve “kentlileşemeyen köylüler” olarak adlandırılmıştır.

1950’lerin ortasında Ordu, Gümüşhane, Kastamonu ve Erzincan’ın yoksul köylerinden ilk göç eden ailelerin kadınları dere boyunca tıpkı geldikleri köyde yapıldığı gibi mısır yetiştirir, çamaşır yıkardı. Çocuklar yazları derenin sığ sularında yüzerdi. (Pamuk, 2014: 55)

Gündelik hayat pratiklerinin kırdan kente taşındığını ortaya koyan bu pasaj, gecekonducularda yaşayanların henüz kentlileşemediğini de gözler önüne sermektedir. Zaten onlar için “Şehrin kendisi... uzak mahalleler, esrarengiz bir leke gibidir.” (Pamuk, 2014:115). Gecekonducularda yaşayan bu göçmenlerin şehirle ilişkisi net değildir. Çünkü şehir onların dışında gelişen, onların “sonradan eklemeliği” bir olgudur. Şehir de yaşayıp şehrin o kadar dışındadırlar ki “şehre gitmek” diye bir kavramları vardır.

İstanbul’a göçün ve bu göçle gelen grupların yoksulluğunun nedeni olarak okuyabileceğimiz gecekonduculuşmanın ilk evrelerinin romana yansması bu şekildedir.

Gecekonduculuşma ve Toplumsal Mücadeleler: Duttepe ve Kültepe’de Afiş Savaşları

Duttepe ve Kültepe arasındaki çatışma 1970’li yılların Türkiye’si göz önünde bulundurulursa anlamlı olacaktır; çünkü 1970’li yıllar, Türkiye’de sağ-sol çatışmalarının yoğun olarak yaşandığı yıllar olarak tarihe geçmiştir. 1970’li yıllarda yaşanan bu çatışma ortamı daha sonra 12 Eylül 1980 askeri darbesinin hazırlayıcısı olacak ve bu darbe Türkiye için kırılma noktalarından birini oluşturacaktır. Pamuk da Duttepe-Kültepe savaşını tam da Türkiye’nin gerçekleri bağlamında ele alıp 1970’lerin siyasi ortamını yansıtmaya çalışmıştır.

Duttepe ve Kültepe’de cereyan eden ilk olayı milliyetçi-ülkücü Süleyman’ın ağzından duyabiliriz.

Süleyman: Ağabeyimin dediği gibi: Eceli gelen Alevi cami duvarında komünist afişi yapıştırmış. Aslında Aleviler kimseye zararı olmayan sessiz, çalışkan insanlardır ama Kültepe’deki bazı maceraperestler komünist parasıyla aramıza fitne sokmak istiyorlar. Bu Marksist-Leninistlerin aklında ilk Vurallar’ın Rize’den getirdiği bekâr hemşerilerini komünistlik ve sendika davasına kazandırmak vardı. (Pamuk, 2014: 105)

Sol görüşlü Alevilerin Duttepe'de geceleri "afişe çıkmasıyla" (Pamuk, 2014: 104) başlayan olaylar, daha sonra şiddetli çatışmalarla sonuçlanacaktır. Geceleri afişe çıkmak, şehrin duvarlarına sosyalist, komünist ve milliyetçi sloganlar yazmak Türkiye'nin bir gerçekliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Afişler, siyasi sloganlar, konuşamayan duvarların dili oldukları için her dönemin mevcut hükümetleri/iktidarları tarafından sorun olarak karşılanmıştır. Siyasi partilerin seçim dönemlerinde duvarlara yapıştırdıkları afişler, o partilere gönül veren seçmenlerin duvarlara yazdıkları sloganlar legal olarak tanımlanırken, legal statüsü olmayan sol-sosyalist grupların, sağcılarının, siyasi fraksiyonların duvarlara yapıştırdıkları afişler ve yazdıkları siyasi sloganlar illegal olarak tanımlanmıştır. Bu tür illegal grupların şehrin duvarlarını bir bildiri kâğıdı gibi kullanmaları, sahip oldukları iletişim araçlarının kısıtlılığı ve bir duvar yazısıyla daha çok kişiye ulaşmak istemeleri olarak açıklanabilir.

Romanda da "afişe çıkmak" bir eylem türü olarak aktarılmıştır.

Bir akşam canı sigara istiyordu. Bir anda evden çıkıp Ferhat'a gitti. Arka bahçede yanında bir başka genç bir kovaya bir şeyler döküyor, karıştırıyordu. "Bu sudkostik," dedi Ferhat, "içine biraz un atınca yapışkan olur. Afişe çıkıyoruz. Sen de gel istersen."... Mevlut onlara katıldı... Afişe çıkmak, gece satıcılık yapmaya benziyordu. Evde bazı sıvıları, tozları büyücü gibi birbirine karıştırıp karanlık sokaklara çıkıyordun. Ama satıcı gürültü eder, bağırıp zili çalarken afişçi gece gibi sessiz olmalıydı. (Pamuk: 2014: 104)

Geceleri afişe çıkmak mevcut dönem göz önünde bulundurulsa tehnelidir ve afişe çıkan kişinin gece gibi sessiz olması gerekliliği afişe çıkmanın ne kadar tehlikeli bir iş olduğunu açıklar niteliktedir ve Hüseyin Alkan'ın Duttepe ülkcüleri tarafından kahveden dönerken öldürülmesi ile başlayan gerilimler afişlere de yansımıştır.

Hüseyin'in Alkan'ın kim olduğunu bilmiyordu Mevlut, ama onun da Ferhat ve Ali gibi Alevi olduğunu, onların kendilerine solcu denmesini istediklerini anlıyor ve kendi de Alevi olmadığı için hem suçluluk hem de bir üstünlük duyuyordu. (Pamuk, 2014: 104)

Sol-sosyalist grupların duvarlara yapıştırdıkları afişlere ve yazdıkları yazılara karşılık, milliyetçi-ülkcü grupların yazdıkları "milliyetçi" sloganlar da Duttepe ve Kültepe arasındaki gerilimin bir yansıması olarak okunabilir.

Uygun bir noktaya geldiklerinde, Korkut gözünü kestirdiği yere elindeki fırça ile bir slogan yazmaya başlıyordu. Mevlut ona elindeki boya tutarken bir yandan da duvara yazılan sloganın ne olduğunu tahmin etmeye çalışırdı. TANRI TÜRKÜ KORUSUN Mevlut'un da en çok hoşuna giden ve hemen öğrendiği bir dilekti. Şehrin pek çok yerinde de görmüştü... Korkut DUTTEPE KOMÜNİSTE MEZAR OLACAK diye yazarken, Mevlut burada kastedilenin Ferhat ve arkadaşları olduğunu seziyor, bu ifadelerin kabadayılıktan öteye geçmeyeceği-

ni umuyordu... Duvardaki yer büyükse Korkut, komünist kelimesinden önce bazan ALLAHSIZ da yazıyordu. (Pamuk, 2014: 109)

Mevlut Duttepe-Kültepe geriliminde kimi zaman Alevi ve solcu olan Ferhat'la kimi zaman da Türk, Sünni ve ülkücü olan amcasının oğlu Korkut'la afişe çıkmaktadır. Hem Alevilerin hem de ülkücülerin sloganlarından hoşlanmaktadır ve siyasi anlamda nötr bir durumdadır.

Duttepe-Kültepe arasındaki afiş savaşları karşıt grupların birbirlerine slogan bağlamında üstünlük kurmasıyla başlamış daha sonra şiddetli çatışmalara dönüşmüştür. Şimdi de romanda şiddetli çatışmaların yaşandığı "Duttepe-Kültepe Savaşı" bölümünden hareketle yeni değerlendirmeler yapmaya çalışılacaktır.

Türkiye'de 1970'li Yılların Duttepe ve Kültepe Mahalleleri Üzerinden Okunması

1970'li yıllar Türkiye'nin siyasi ve ekonomik anlamda birçok sıkıntı yaşadığı yıllar olmuştur. Bu dönemde toparlanan sol siyasi örgütlerin yanı sıra, bu örgütlere karşı gelişen milliyetçi-ülkücü gruplar da varlıklarını hissettirmişlerdir. Birbirlerinden farklı düşünen bu grupların çatışma alanları siyasi, etnik ve dinsel ağırlıklı olduğu için, yaşanan gerilimler Türkiye'nin birçok şehrine sıçramıştır. Sağ-sol çatışmasını Alevi-Sünni gerilimine dönüştürmek isteyen karşıt grupların şiddetli çatışmaları, Türkiye için bir sorun haline gelmiş çıkan çatışmalarda yüzlerce kişi ölmüştür.

1970'lerin sonlarında siyasal şiddet büyük bir sorun haline geldi. Solda aşırı uçtan bazı gençlik grupları ve sağda Bozkurtlarla dinci radikaller, sokaklara ve üniversite kampüslerine hâkim olmak uğruna savaşıyorlardı. Bu gruplar, 1970'lerde Türkiye'yi sarsan ekonomik bunalım ve liselerden her yıl mezun olan 200 bin öğrencinin ancak %20'sine yükseköğrenim olanağı sunan sistem yüzünden mesleki gelecekleri şüpheli ya da hiçbir gelecek umutları olmayan gençleri saflarına katmakta güçlük çekmiyorlardı. (Zürcher, 2015: 380)

Sağ-sol çatışmasının yoğun olarak yaşandığı bu dönemlerde Sivas, Kahraman Maraş ve Çorum gibi illerde Alevilere yönelik çeşitli saldırılar meydana gelmiş bu saldırılarda yüzlerce Alevi can ve mal kaybına uğramıştır. İstanbul'da, Ankara'da derin devlet yapılanması olarak adlandırılan illegal örgütler tarafından kahvehaneler taranmış ve yine can kaybına sebebiyet verilmiştir. Çatışmalar sadece sokaklara değil, üniversite kampüslerinde de yaşanmış ve daha sonraki süreçte birçok siyaset insanı, akademisyen, gazeteci-yazar ve aydınlar suikastlara uğramışlardır (Aydın; Taşkın, 2016: 295-301).

4 Eylül 1978 günü Sivas'ta, Alevi mahallesi olarak bilinen Alibaba Mahallesi'ne giren bir grup Pazar yerine ateş açtı. O sırada 1 kişi öldü, çok sayıda kişi yaralandı. Olayın başlaması üzerine başka mahallelerden daha büyük gruplar bu

mahalleyi bastılar. Aynı sıralarda yine “solcu” olarak bilinen Yiğitler ve İnönü mahallelerinde saldırılar başladı. O sırada şehrin diğer mahallelerini dolaşan bazı kişiler halkı cihada davet ediyordu. Olaylar kısa süre içinde bütün şehre yayıldı ve 1.000’e yakın işyeri tahrip edilerek yağmalandı. (Yüksel; Taşkın, 2016: 296)

1970’li yıllarda yaşanan ve romanda bahsedilen bir diğer olay da “Maraş Katliamı”dır. 21 Aralık 1978 günü başlayan olaylar 25 Aralık gecesine kadar devam etmiş ve çoğunluğu Alevi olan 111 kişi öldürülmüş, binlerce kişi yaralanmıştır. 552 ev ve 289 işyeri tahrip edilirken bazıları da kundaklanmıştır. “*Olayların en çarpıcı sonucu, Maraş’ta yaşayan Alevi nüfusunun neredeyse %80’inin buradan göç etmesi olmuştur.*” (Aydın, Taşkın: 2016: 300).

Çatışmalarla başlayan bu göç hareketleri İstanbul’da yeni bir politik mahalle olan “Gazi Mahallesi”ni oluşturmuş ve bu mahalle devlet güçleri ile diğer karşıt gruplarla sürekli çatışma halinde olmuştur. Gazi Mahallesi’nin nüfusunun çoğunluğunun Kürtlerden ve Alevilerden oluşması bu çatışmaların itici gücü haline gelmiş ve mahalle mevcut iktidarlar tarafından tehdit olarak algılanmıştır.

Kısa da olsa değindiğimiz bu bilgilerin, romanda karşılığını bulması anlamlıdır. Duttepe ve Kültepe arasındaki savaş yukarıda da değindiğimiz gibi Kürt-Türk, Alevi-Sünni ve sağ-sol çatışması olarak ortaya çıkmış, Duttepe ve Kültepe’de yaşayan Aleviler de tıpkı Sivas ve Maraş’takilerine benzer şekilde Gazi Mahallesi’ne göç etmişlerdir. Alevilerden geriye kalan araziler, gecekondu ve dükkânlar sağ, milliyetçi-ülkücü gruplar tarafından ele geçirilmiş ve mekâna hâkim olma kısmen de olsa tamamlanmıştır.

Türkiye’nin 1970’lerdeki siyasi ortamının romana yansımalarını aşağıdaki alıntıdan okuyabiliriz.

“Kültepe ve Oktepe’deki solcuların ve Alevilerin gittiği iki kahve taranmıştı. Kültepe’de iki, Oktepe’deki kahvede bir ölü ve yirmiye yakın yaralı vardı. Ertesi gün, kendilerine silahlı öncü diyen Marksist takımlar ile ölenlerin Alevi akrabaları ayaklandılar. (...) Ne sivil polisler vardı etrafta, ne de Hacı Hamit Vural’ın adamları. Bu yüzden yalnız Kültepe’nin değil Duttepe’nin sokakları, bütün duvarları da iki günde Marksist, Maoist sloganlarla kaplandı. İsyanın heyecanı ile şehirde basılan yeni afişler, direnişe uygun yeni sloganlarda çıkmıştı.” (Pamuk, 2014: 110-111)

Kültepe ve Oktepe’deki kahvehanelerin taranması Kültepe ile Duttepe arasındaki çatışmaların kıvılcımını başlatan ikinci olaydır. Daha önce afiş ve duvar yazılarıyla birbirlerine üstünlük kurmaya çalışan gruplar artık şiddetli bir eylem türü olarak benimsemişlerdir ve politikalarını ona göre belirlemişlerdir. Böylece “*saldırılar Ülkücü-Marksist ya da sağ-sol ya da Konyalı-Bingöllü çatışması, bütün mahallenin gözleri önünde şiddetle çıkmış[tır].*” (Pamuk, 2014: 111)

Romanda Türkiye'nin içinde bulunduğu bu kaotik dönemin aktarımı devam etmektedir ve milliyetçi-ülkücü Korkut'a göre bütün yaşananların sebebi Ruslardır.

Her zaman olduğu gibi sıcak denizlere inmek isteyen Ruslar, emperyalist emellerine engel olan Türkiye'yi zayıflatmak için Sünni-Alevi, Türk-Kürt, zengin-fakir çatışması çıkarmak istiyorlar, bunun için bir evi bile olmayan Kürt ve Alevi vatandaşlarımızı kışkırtıyorlardı. Bingöllü, Tuncelili Kürtlerin ve Alevilerin Kültepe'den ve bütün bu tepelerden uzaklaştırılması bu açıdan stratejik bir önemdeydi. (Pamuk, 2014: 113)

Bu stratejik önemin altında yatan neden, aslında mekâna sahip olma ve o mekânın sunduğu maddi imkânlardan faydalanma yatmaktadır. Çünkü 1970'li yıllar Türkiye'de gecekondulaşmanın hızla arttığı ve göçle gelmeye devam eden göçmenlerin barınak bulmakta zorlandığı, dolısıyla da arsa spekülâtörleri, arazi mafyaları ve kazanç elde etmek isteyen gecekonducuların arazi ve gecekondu satın aldıkları yıllar olmuştur. Bu da Duttepe ve Kültepe gibi sonradan değer kazanacak olan tepeler için önemlidir.

Önceki akşam Kültepe'deki ve Alevilerin kalabalık olduğu tepelerdeki kahvelere yeniden saldırı olmuş, iki kişi vurulup ölmüştü. Kahvelerin, dükkânların çoğu kepenkleri indirmiş, bazısı hiç açılmamıştı. Harekât sırasında basılacak Alevi evlerinin üzerine gece X işareti konacağı söylentisini de işitti Mevlut... "Temizlenecek evlerin üzerine işaret konuyormuş baba, bakalım mı?" dedi Mevlut. "Biz Alevi değiliz ki!" (Pamuk, 2014: 114)

Alevi evlerinin üzerine çarpı (X) işareti koymak ve işaretin konulduğu evlere saldırmak Maraş Katliamı sırasında ülkücülerin yaptığı bir eylem türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olayın benzerinin Kültepe'de de olması dönemin siyasi ortamından bağımsız düşünülemez. Alevi evlerinin işaretlenmesi yakın dönem Türkiye'sinde de birkaç kez gözlemlenmiş, neyse ki şiddete dayalı ciddi olaylar ortaya çıkmamıştır.⁵

Ferhat: Alevilerin dükkânlarını yağmalamaya başladılar. Üç ev, dört dükkân, Dersimlilerin bakkalı hep yanmış. Bizimkiler de damlara çıkıp ateş açmaya başlayınca gece geri çekildiler. Ama ortalık aydınlanınca gene geleceklerini sanıyoruz. (Pamuk: 2014: 115)

Olayların şiddet derecesi artmıştır artık. Kültepe'de yaşayan Aleviler de kendilerini savunmaya başlamışlardır ama bu savunma Alevilerin Kültepe'den sökülüp atılmalarına yetmeyecektir. Gecekondu bölgelerine hâkim olma ve bu bölgelerden kazanç elde etme Alevilerin sökülüp atılmasına neden olacak ve kendilerine milliyetçi, muhafazakâr diyenler Alevilerden boşalan yerlerden maddi kazanç elde edip zenginleşeceklerdir.

⁵ <http://www.milliyet.com.tr/istanbul-da-alevi-vatandaslarin/gundem/de-tay/1704848/default.htm> erişim tarihi: 28.08.2017.

Korkut: Başıbozuk solcu takımı buradan çekip gidince muhtarların verdiği kâğıtların fiyatları hemen hemen arttı. Yeni arsa çevirmek isteyen uyanıklar, silahlı çeteler ortaya çıktı. Yaşlı Hacı Hamit Vural camiye halı alalım deyince elini cebine atmayanlar; “Bingöllü, Elazıglı Alevileri kaçırdı, arsalara el koydu, o versin,” diye arkadan dedikodu edenler, hemen yeni imar planına göre arsaları ve arsa kâğıtlarını topladılar. Hamit Bey de böylece Kültepe’de yeni inşaatlara girişti. (Pamuk, 2014: 122)

Duttepe-Kültepe savaşında sonra yazılan bu pasajda gerilimin asıl kaynağının, gecekondulu tepelerindeki arsalara sahip olmak ve bu arsalarından rant elde etmek isteyen kişi ve gruplar olduğu açıkça görülmektedir. Milliyetçi, muhafazakâr toplulukları “*Alevilerin camilere saldırdığı, Mecidiyeköy Ülkü Ocakları’nın bombalandığı, camilerde içki içildiği gibi söylentilerle*” (Pamuk, 2014: 114) galeyana getirip azınlıkların dükkânlarını yağmalatmak, terk edilen evlerine, arazilerine el koymak Türkiye’de dönem dönem gözlemlenen bir durumdur.

6-7 Eylül olaylarında da benzer bir durum ortaya çıkmış ve Beyoğlu’nda yaşayan Rumların iş yerleri, evleri yağmalanmıştır. 6-7 Eylül olaylarında milliyetçi kesimleri harekete geçiren şey “Atatürk’ün evine bomba atıldığı” iddiası olmuştur. Bu olayların da asıl nedeni ekonomi politik olup “İstanbul’un Türkleştirilmesi” için dönemin iktidarı olan DP tarafından düzenlendiği ortaya çıkmıştır.

6-7 Eylül’de İstanbul’da büyük çapta bir ayaklanma oldu. Büyük olasılıkla, Menderes’le Dışişleri Bakanı Zorlu, Türkiye’de halkın Kıbrıs meselesine olan duyarlılığını gözler önünde sermek için, İstanbul’da öğrencilere “kendiliğinden oluşan” sınırlı bir gösteri yaptırma kararı almışlardı. Ancak gösteriler denetimden çıkmış ve önce Rumların iş yerlerini yakıp yıkmaya başlamış, sonra da gecekondulu ahalisinin, görünürdeki mal mülke saldırmasına dönüşmüştü. (Zürcher, 2015: 336)

1955 yılında Rumlara yönelik saldırılar 1970’lerde sağ-sol çatışması ekseninde Alevilere yönelmiştir. Rumlar saldırılar sonucunda mübadele yoluyla Yunanistan’a göç ederken Aleviler romanda ele alındığı gibi genellikle İstanbul’da bulunan Gazi Mahallesi’ni tercih etmiştir.

Sonuç

Türkiye’de yaşanan dönemsel kırılmaların ve bu kırılmaların toplumsal sonuçları edebiyatın kullandığı malzemelerden olmuştur. 1950 yıllarda başlayan kitlesel göçün sonucu olan gecekondulaşma ve sonrasında büyük şehirlerde meydana gelen toplumsal mücadeleler de edebiyatçılar tarafında işlenen temalardan biridir. Gecekondulaşmanın toplumsal etkilerini tıpkı bir sosyolog gibi gözlemleyen ve bu konuda sosyolojik araştırma yapan Orhan

Pamuk da *Kafamda Bir Tuhaflık* adlı romanıyla bu toplumsal gerçekliği edebileştirmiştir. Gecekonduarda yaşanan ekonomik sorunları, etnik, dinsel ve siyasi çatışmaları dönemin Türkiye'si'nin gerçekleri bağlamında ele almış ve kurguladığı mahallelerle bunu somutlaştırmıştır. Böylece edebiyat ile sosyoloji arasında kurulan bağa kent sosyolojisi çalışmasına benzer romanıyla katkı sağlamıştır. Bu makale de *Kafamda Bir Tuhaflık* eserinden hareketle Türkiye'nin gerçeklerinden biri olan gecekondulaşma süreci ve toplumsal mücadeleler çeşitli sosyolojik ve tarihsel araştırmalar ışığında ele alınmış ve yorumlanmıştır. Türkiye'de, özellikle de gecekonduarda yaşanan toplumsal mücadelelerin sebebinin "mekâna hâkim olma" ve hâkim olunan bu mekândan rant elde etme olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Elde edilmek istenen bu rantın sonucunda gecekonduarda yaşayan Alevilerin ve Kürtlerin karşılaştıkları sorunlar roman ve sosyoloji arasında kurulan bağla çözümlenmeye çalışılmıştır.

Kaynakça

- Alver, K. (2004). *Edebiyat Sosyolojisi*, Ankara: Hece Yayınları.
- Aydın, S., & Taşkın, Y. (2016). *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eagleton, T. (2015). *Eleştiri ve İdeoloji: Marksist Edebiyat Teorisi Üzerine Bir Çalışma*, Çev. Savaş Kılıç. İstanbul: İletişim.
- Erder, S. (2002). *Kentsel Gerilim*, Ankara: Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı Yayınları.
- Işın, E. (2005). "Huzur Dersleri", *Kitaplık*, 103-105.
- Mardin, Ş. (2015). *Türk Modernleşmesi*, Der. Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pamuk, O. (2014). *Kafamda Bir Tuhaflık*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Simmel, G. (2013). *Modern Kültürde Çatışma*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenyapılı, T. (2016). *"Barakadan" Gecekonduya, Ankara'da Kentsel Meânın Dönüşümü: 1923-1960*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekeli, İ. (2010). *Göç ve Ötesi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Zürcher, E.J. (2015). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- <http://www.milliyet.com.tr/istanbul-da-alevi-vatandaslarin/gundem/detay/1704848/default.htm>
- <https://www.youtube.com/watch?v=h1c-23BQe-8>